

DEINSTITUCIONALIZACE JAKO OTÁZKA ROVNOSTI

Lidé vděčí za svou existenci Bohu, za svou pluralitu sobě navzájem, uvádí proslulá politická teoretička 20. století Hannah Arendtová v jedné ze svých ne až tolik známých prací, která vyšla pod názvem *Introduction into Politics*. Arendtová tímto svým výrokiem uzavírá myšlenku, v níž se přiklání k politickému původu svobody. Lidé se rodí přirozeně nerovni, rovnost pak vzniká tím, že si ji lidé, kteří se přirozeně nejvíce odlišují, garantují navzájem.¹

Myšlenka, že rovnost má plně v rukou politické společenství a nikoli např. Bůh nebo příroda, stojí i v základu Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením. Jedná se přitom o myšlenku velmi osvobozující – pro lidi s postižením i společnost jako takovou. Zbavuje totiž postižení jeho fatálních následků – člověk v důsledku svého postižení nemusí mít nevyhnutelně horší příležitosti v rámci společnosti než člověk bez postižení. A pokud je má, jedná se vždy o situaci/stav, s nímž společnost může pohnout a změnit ho.

SOCIÁLNÍ/LIDSKOPRÁVNÍ MODEL POSTIŽENÍ – NIC NENÍ NEMOŽNÉ!

Východiskem Úmluvy je tzv. sociální či lidskoprávní model zdravotního postižení.² Tento model chápe postižení nikoli jako funkční omezení člověka, ale jako

omezující či vylučující společenskou praxi, která se na toto případné funkční omezení může vázat.³ Není tak přehnané chápat tuto Úmluvu jako bytostně antidiskriminační a jednotlivá práva v ní zakotvená jako reakci na typická sociální znevýhodnění, jímž lidé s nejrůznějšími funkčními omezeními mohou ve společnosti čelit. Úmluva vyjadřuje, že těmto sociálním znevýhodněním je třeba se vhnout a přenastavit společenské struktury tak, aby k nim nedocházelo.

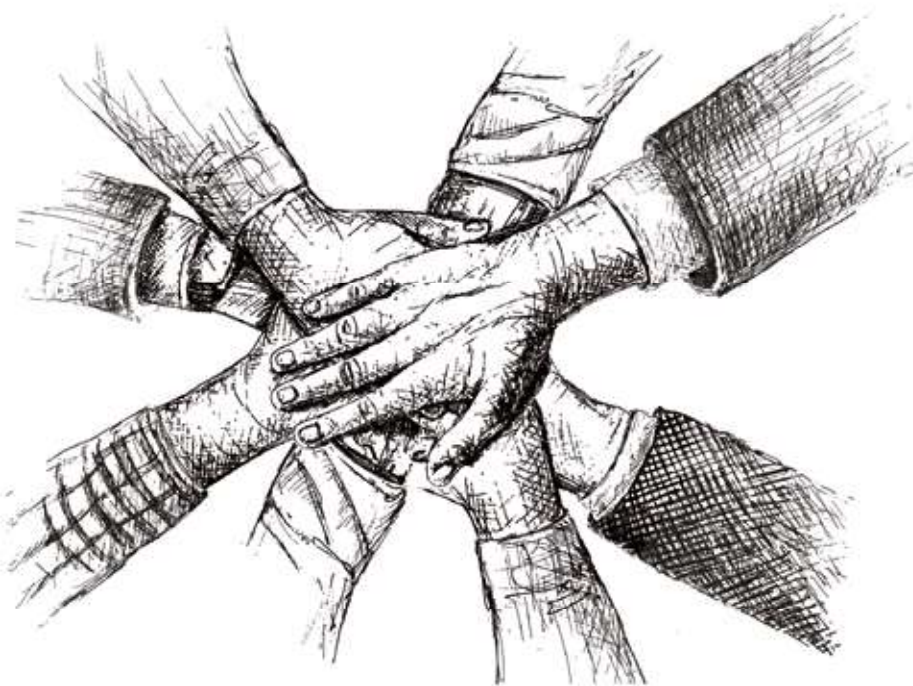
Od tradiční tematizace postižení jakožto osobní tragédie, která výrazným způsobem snižuje kvalitu života člověka a redukuje i jeho sociální role, se tak i díky Úmluvě dostáváme do situace, kdy nic není nemožné. V praktickém naplňování Úmluvy je však přijetí tohoto uvědomění zřejmě nejtěžší. Vyžaduje totiž změnit optiku, s níž nahlížíme na to, co je dané,

a pochopit, že představa o nezměnitelnosti těchto daností je sociálně podmíněná. Důležité je však, aby byla vyžadována změna společenských struktur a nikoli člověka. I toto je důležitá odlišnost sociálního či lidskoprávního modelu od tradičního, tzv. medicínského či individuálního modelu postižení, který byl silně postaven na vynucování představy normality člověka, přičemž lidi, kteří se této představě vymykali, umožňoval izolovat.

INSTITUCE JAKO VYLUČUJÍCÍ SPOLEČENSKÁ STRATEGIE

Nepřekvapí tak, že jedním z ústředních témat Úmluvy je vyvést lidi s postižením z institucí. Tento cíl bývá ve veřejné debatě velmi citlivý a doprovázený řadou emocí. Často je totiž pochopen jako kritika lidí, kteří v současnosti o lidech s postižením v institucích pečují. O tu zde ale vůbec nejde. Stěžejní je, že institucionální péče je výrazem nerovnosti, jejímž důvodem se stává právě funkční omezení člověka. Jedná se o strategii, jíž se společnost snaží vyrovnat s tím, že funkční omezení člověka s sebou nese vyšší nároky na pomoc a podporu ze strany druhých lidí. Jedná se však o strategii, jejímž důsledkem je vyloučení lidí s postižením. Prostorové, i společenské.

Společenský rozměr vyloučení velmi výstižně popsal Nejvyšší soud Spojených států ve svém přelomovém rozsudku v případě *Olmstead* z roku 1999. Poukázal zde na to, že lidé s postižením jsou nuceni vzdát se své účasti na společenském životě pro to, aby se jim dostalo péče, kterou potřebují, zatímco od lidí bez postižení se podobná oběť nežádá. Nejvyšší soud tedy jasně tematizoval, že lidé s postižením se ocitají v institucích z toho důvodu,

že pro ně běžné prostředí a běžné služby nejsou dostatečně přístupné.

SPOLEČNOST BEZ VYLOUČENÍ

Úmluva tak přichází s jedinečnými anti-diskriminačními koncepty, které se obrací do prostředí člověka a zvyšují jeho přístupnost pro lidi s postižením. To nevyhnutelně definuje i podobu a zaměření podpory, kterou je třeba člověku s postižením poskytovat v oblasti bydlení a sebeobsluhy, stejně jako vlastní postavení člověka s postižením. Plnohodnotná účast na životě společnosti musí být nepřekročitelnou červenou linií, přičemž je třeba hledat cesty k jejímu dosažení. Pamatujme však, že nic není nemožné

a omezení existují případně jen v hlavách těch, kteří mají moc ovlivňovat společenskou strukturu.

Pro Českou republiku vstoupila Úmluva v platnost dne 28. října 2009. Dle článku 19 Úmluvy by státy měly přijímat opatření, která usnadní plné užívání práv osobám se zdravotním postižením a která jim umožní nezávislý způsob života a zapojení do společnosti. Konkrétně mimo jiné zajistit možnost zvolit si místo pobytu, kde a s kým budou žít tak, aby nebyly nuceny žít ve specifickém prostředí, dále zajistit přístup ke službám poskytovaným v domácím prostředí, rezidenčním službám a dalším podpůrným komunitním službám, včetně osobní asistence, která je nezbytná pro

nezávislý způsob života a začlenění do společnosti a zabráňuje izolaci nebo segregaci. V neposlední řadě zajistit, aby komunitní služby a zařízení určená široké veřejnosti byly přístupné, na rovnoprávném základě s ostatními, i osobám se zdravotním postižením a braly v úvahu jejich potřeby.

*Ministerstvo práce a sociálních věcí se snaží přispět k naplnění základních principů Úmluvy a závazků z ní vyplývajících i prostřednictvím individuálních projektů. Aktuálně (2023–2026) realizuje projekt **Podpora procesu deinstitucionalizace a transformace sociálních služeb v ČR**, který je spolufinancovaný Evropskou unií prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost plus a státního rozpočtu České republiky.*

Spolufinancováno
Evropskou unií

- 1 ARENDT, H. Introduction into Politics. In KOHN, J. (ed.). *Hannah Arendt: The Promise of Politics*. New York: Schocken Books, 2005, s. 94.
- 2 Někteří autoři poukazují na to, že oba modely nejsou zcela totožné, přičemž sociálnímu modelu přisuzují deskriptivní a lidskoprávnímu modelu preskriptivní funkci. Toto rozlišení však není pro účely tohoto článku významné. Více viz LAWSON, A. – BECKETT, A. E. The social and human rights models of disability: towards a complementarity thesis. *The International Journal of Human Rights*, 2021, Vol. 25, No. 2, s. 348–379. DOI: 10.1080/13642987.2020.1783533.
- 3 Čl. 1 Úmluvy jako součást definice postižení výslovně uvádí interakci funkčního znevýhodnění s různými překážkami, které brání plnému a účinnému zapojení člověka do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními.

Z DOMOVA

NOVÉ TECHNOLOGIE MÍŘÍ DO DOMOVŮ PRO SENIORY

Veřejnost v současnosti se zájmem sleduje záplavu informací k umělé inteligenci. Co všechno bude ovlivňovat, řídit, kde bude pomáhat a kde škodit? Písecký Domov pro seniory Světlo se nových technologií nebojí a hledá cesty, jak zlepšit kvalitu života svých klientů.

„Nyní jsme jediná pobytová služba v Jihočeském kraji, která pro klienty pořídila interaktivní dotykový panel ÁMOS, informovala nás ředitelka PhDr. Šárka Nováčková. „Klienti si na něj velmi rychle zvykli, a využívají ho i ti, kteří neumí vyhledávat na chytrých telefonech. Na jednom centrálním místě najdou všechny důležité informace o dění v domově.“

Klienti si nejčastěji prohlížejí jídelníčky, plánované akce, fotografie z akcí domova, najdou si 3D prohlídky zajímavých míst ve světě, kvízy, hry k cvičení paměti, soutěže, webové stránky, tipy na vzdělávání. Obrázky i texty jsou dobře viditelné, ovládání je snadné a většina zájemců se ho rychle naučí.

V České republice bylo ke konci roku 2023 v pobytových zařízeních umístěno více než 50 ks interaktivních dotykových pa-

nelů ÁMOS. „Mnoho seniorů nemá chytrý mobil, tablet, či počítač, a pokud ano, velikost textů a ikon je pro ně příliš malá. Proto jsme přišli s nápadem moderních dotykových panelů pro seniory. Velmi úzce spolupracujeme s uživateli našich panelů, a neustále rozšiřujeme informační obsah panelů podle konkrétních zájmů. Obsah panelů je možné snadno vzdáleně spravovat. Panel mohou prakticky využívat i návštěvníci,“ sdělil nám Richard Prajsler, jednatel společnosti InPublic, která panely ÁMOS dodává.

Více informací: www.amosvision.cz
Kontakt: e-mail: office@inpublic.cz
Tel.: 724 705 060